

СІМЕЙНЕ ПРАВО

DOI: <https://doi.org/10.18524/2411-2054.2025.57.325398>

УДК 347.6

В. М. Чернега, докт. юрид. наук, професор, професор
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана
Кафедра приватного права
пр. Берестейський, 54/1, Київ, 03057, Україна
e-mail: vitalii.cherneha@kneu.edu.ua
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-9118-6562>

УКРАЇНСЬКЕ СІМЕЙНЕ РЕТРОПРАВО, ПРОБЛЕМИ ТА ПОТЕНЦІАЛ НАЦІОНАЛЬНОГО СІМЕЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА НАШОГО ЧАСУ

Статтю присвячено українському сімейному ретроправу, проблемам та потенціалу національного сімейного законодавства нашого часу. Сформульовано визначення поняття норм сімейного ретроправа: це типові та атипові (спеціалізовані) правила сімейного права, які держава створила, санкціонувала або апріорі визнавала обов'язковими на певному етапі історичного розвитку. Розглянуто норми національного сімейного ретроправа і сімейного права.

Констатовано, що за час функціонування Сімейного кодексу України, Конституційний Суд України витлумачив приписи ч. 1 ст. 61 згаданого нормативно-правового акта. Згаданий поважний орган судової влади визнав окремі приписи Сімейного кодексу України конституційними (ч. 2 ст. 211), а інші – антиконституційними (ч. 4 ст. 75).

Визначено, що в наступних розвідках перспективно: по-перше, презентувати бачення реалізації права на подання позову одним із подружжя після змін, внесених згідно із Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення механізму запобігання та протидії домашньому насильству за ознакою статі» від 20 листопада 2024 року; по-друге, розкрити проблеми та потенціал приписів ч. 2 ст. 111 Сімейного кодексу України в контексті сформованої правозастосовної практики; по-третє, візію модернізованих приписів ст. 118 Сімейного кодексу України «Поновлення шлюбу у разі з'явлення особи, яка була оголошена померлою або визнана безвісно відсутньою» відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про адміністративну процедуру» від 10 жовтня 2024 року; по-четверте, для забезпечення в Україні якнайкращої сімейно-правової охорони прав дітей студіювати систематику правових форм улаштування сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, в усіх країнах Європейського Союзу й Організації економічного співробітництва та розвитку, Великій Британії та Сполучених Штатів Америки.

Ключові слова: норми сімейного ретроправа, сімейне ретроправо, сімейне право, сімейне законодавство, Сімейний кодекс України.

Постановка проблеми. Торік під час роботи круглого столу «Розвиток сімейного законодавства України в умовах оновлення (рекодифікації) цивільного законодавства України» справедливо було наголошено, що приписи Сімейного кодексу України (далі – СКУ) [16] «не залишають байдужими багатьох як українських, так і зарубіжних цивілістів. Настав час модернізувати (оновити, осучаснити) приписи генерального джерела сімейного права України із максимальним урахуванням наявних здобутків» [23, с. 49].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Т. В. Боднар, В. А. Ватрас, О. В. Дзера, І. В. Жилінкова, В. О. Кожевникова, Л. В. Красицька, М. В. Менжул, З. В. Ромовська, О. І. Сафончик, Л. М. Токарчук, В. І. Труба, Є. О. Харитонов, Ю. С. Червоний, В. М. Чернега, Я. М. Шевченко, С. І. Шимон, О. А. Явор та інші вчені зробили вагомий внесок у розвиток науки національного сімейного права на різних її етапах. Як обґрунтовано в літературі, вона впливає на формування і реалізацію норм сімейного права, на українського законодавця і суб'єктів правозастосування [26, с. 405-419; 27, с. 245-250]. У новітній науковій думці порушуються сімейно-правові проблеми: застосування аналогії закону та аналогії права; тлумачення оціночних категорій; термінології; надання права на шлюб; визначення віку усиновлювачів тощо [19, с. 155-214; 20, с. 96; 21, с. 1-478; 22, с. 1-43; 23, с. 50-52; 24, с. 1-20; 26, с. 1-50]. Однак спеціальних наукових розвідок, що забезпечували б реалізацію поставленої нижче мети дослідження, досі бракує.

Мета статті. Метою дослідження є формування комплексного бачення сімейного ретроправа, а також розкрити потенціал національного сімейного законодавства нашого часу.

Виклад основного матеріалу. Уперше терміносполучення «*сімейне ретроправо*» згадується в підручнику Віталія Чернеги «Сімейне (національне, міжнародне, порівняльне) право» для позначення історії сімейного права [28, с. 318]. Передусім резонно звернутися до *норм сімейного ретроправа*, визначення поняття яких відсутнє в новітній сімейно-правовій думці. *Норми сімейного ретроправа* доцільно окреслити як типові та атипові (спеціалізовані) правила сімейного права, які держава створила, санкціонувала або апріорі визнавала обов'язковими на певному етапі історичного розвитку.

1. На підставі Закону України (далі – ЗУ) «Про міжнародне приватне право» від 23 червня 2005 року [11] виключено низку статей, зокрема: ст. 275 «Права та обов'язки іноземців та осіб без громадянства у сімейних відносинах»; ст. 276 «Реєстрація шлюбу громадянина України з іноземцем та шлюбу між іноземцями в Україні»; ст. 277 «Реєстрація шлюбу громадян України у консульській установі або дипломатичному представництві України»; ст. 278 «Визнання шлюбу, зареєстрованого за межами України»; ст. 279 «Розірвання шлюбу між громадянином України та іноземцем і шлюбу іноземців між собою в Україні»; ст. 280 «Визнання розірвання шлюбу, здійсненого за межами України»; ст. 281 «Визнання батьківства в Україні. Визнання батьківства, встановленого за межами України»; ст. 288 «Встановлення опіки, піклування над дитиною, яка є громадянином України, але проживає за межами України, а також над дитиною, яка є іноземцем, але проживає в Україні. Визнання опіки, піклування, встановлених за межами України»; ст. 289 «Реєстрація шлюбу, народження дитини, визнан-

ня батьківства, розірвання шлюбу громадян України, які проживають за межами України»; ст. 290 «Визнання документів, виданих органами іноземних держав та посвідчення актів цивільного стану»; ст. 291 «Застосування законів іноземних держав»; ст. 292 «Визнання в Україні актів цивільного стану, зареєстрованих за законами іноземних держав».

2. На підставі Закону України «Про внесення змін до Сімейного та Цивільного кодексів України» від 22 грудня 2006 року (далі – ЗУ від 22 грудня 2006 року) [8] виключено ч. 3 ст. 14 СКУ, в якій фігурувало таке правило: сімейні права недієздатної особи здійснює її опікун.

3. У ч. 3 ст. 19 СКУ відсутній абз. 3, яким установлювалося, що в разі звернення з позовом до суду припиняється виконання рішення органу опіки та піклування. Його було виключено згідно із ЗУ від 22 грудня 2006 року.

4. Законодавець відмовився від приписів ч. 2 ст. 27 СКУ про те, що державна реєстрація шлюбу проводиться урочисто. Це зроблено також на підставі ЗУ від 22 грудня 2006 року.

5. Ідеться про скасування інституту заручин. На підставі ЗУ від 22 грудня 2006 року виключено ч. ч. 1, 2 ст. 31 СКУ. Це сталося попри те, що, як справедливо наголошує З. В. Ромовська, «не забули записати у своїх законах не лише молдавани, литовці, латиші та естонці, а й далекі від нас територіально грузини» [15, с. 241].

6. Парламентарі виключили ст. 117 СКУ «Право на поновлення шлюбу після його розірвання», зокрема: жінка та чоловік, шлюб між якими було розірвано, мали право подавати до суду заяву про поновлення їхнього шлюбу за умови, що жоден із них не перебував після цього у повторному шлюбі. Український законодавець установлював, що на підставі рішення суду про поновлення шлюбу та анулювання запису акта про розірвання шлюбу державний орган реєстрації актів цивільного стану видавав нове Свідectво про шлюб, у якому день реєстрації шлюбу, за вибором подружжя, міг бути визначений днем першої його реєстрації або днем набрання чинності рішенням суду про поновлення шлюбу. Ідеться про те, що згадану статтю виключено згідно із ЗУ від 22 грудня 2006 року.

7. На підставі ЗУ від 22 грудня 2006 року виключено п. 3 ч. 2 ст. 120 СКУ, яким установлювалося таке: у разі встановлення режиму окремого проживання подружжя дружина, чоловік могли усиновлювати дитину без згоди другого з подружжя.

8. Ідеться про виключення згідно із ЗУ від 22 грудня 2006 року ч. 3 ст. 220 СКУ, в якій йшлося про те, що усиновлення дитини мало провадитися без згоди другого з подружжя у випадку, встановленому ст. 120 СКУ.

9. Звузилася система підстав розірвання шлюбу органом державної реєстрації актів цивільного стану за заявою одного з подружжя, зокрема: шлюб розривався державним органом реєстрації актів цивільного стану за заявою одного з подружжя, якщо другий із подружжя засуджений за вчинення злочину до позбавлення волі на строк не менш як 3 роки. Ідеться про п. 3 ч. 1 ст. 107 СКУ, що виключено на підставі ЗУ «Про державну реєстрацію актів цивільного стану» від 1 липня 2010 року (далі – ЗУ від 1 липня 2010 року) [10].

10. На підставі ЗУ від 1 липня 2010 року виключено ст. 127 СКУ, згідно з якою встановлювалося, що чоловік, який не перебував у шлюбі з матір'ю ди-

тини, міг подати до державного органу реєстрації актів цивільного стану заяву про визнання себе батьком дитини, мати якої померла або оголошена померлою, визнана недієздатною, безвісно відсутньою, позбавлена батьківських прав, або якщо мати дитини не проживає з нею не менш як 6 місяців і не проявляє про неї материнської турботи та піклування. Умовою такої заяви був запис про батька дитини у Книзі реєстрації народжень відповідно до ч. 1 ст. 135 СКУ.

11. Звужено систему підстав визначення походження дитини, батьки якої не перебувають у шлюбі між собою, зокрема на підставі ЗУ від 1 липня 2010 року було виключено п. 2 ч. 2 ст. 125 СКУ: якщо мати та батько дитини не перебувають у шлюбі між собою, походження дитини від батька визначалося за заявою чоловіка, який вважав себе батьком дитини.

12. Згідно із ЗУ від 1 липня 2010 року виключено ч. 2 ст. 225 СКУ, за якою встановлювалося, що за бажанням усиновлювача державний орган реєстрації актів цивільного стану видавав на підставі рішення суду Свідectво про усиновлення, зразок якого затверджував Кабінет Міністрів України.

13. Відповідно до ЗУ «Про внесення змін до Закону України «Про виконавче провадження» та деяких інших законодавчих актів України щодо вдосконалення процедури примусового виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб)» від 4 листопада 2010 року [5] виключено ч. 4 ст. 183 СКУ: якщо після збільшення встановленого законом мінімального розміру аліментів на дитину розмір аліментів, визначений судом у частці від заробітку (доходу) матері, батька дитини, був меншим, ніж мінімальний розмір аліментів, передбачений ч. 2 ст. 182 СКУ, одержувач аліментів мав право звернутися до суду з позовом про відповідне збільшення розміру аліментів до платника аліментів.

14. У ч. 2 ст. 166 СКУ нині відсутній абз. 2, в якому фігурувала така уповноважувальна норма: одночасно з позбавленням батьківських прав суд може на вимогу позивача або за власною ініціативою вирішити питання про стягнення аліментів на дитину. Такі зміни відбулися на підставі Закону України «Про внесення змін до Сімейного кодексу України щодо обов'язку осіб, позбавлених батьківських прав, утримувати дитину» від 17 травня 2016 року (далі – ЗУ від 17 травня 2016 року) [6].

15. Нині в ст. 192 СКУ відсутня ч. 2, в якій фігурувало таке правило: розмір аліментів може бути зменшено, якщо дитина перебуває на утриманні держави, територіальної громади або юридичної особи. Її було виключено згідно із ЗУ від 17 травня 2016 року.

16. Законодавець виключив ч. 3. ст. 197 СКУ, якою встановлювалося, що суд може звільнити платника аліментів від сплати заборгованості, якщо буде встановлено, що вона виникла внаслідок неперед'явлення без поважної причини виконавчого листа до виконання особою, на користь якої присуджено аліменти. Такі зміни відбулися на підставі ЗУ «Про виконавче провадження» від 02 червня 2016 року [1].

17. На підставі ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку із запровадженням патронату» від 19 жовтня 2016 року виключено абз. 2 ч. 7 ст. 252 СКУ [3].

18. На підставі ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення механізму запобігання та протидії домашньому насильству

за ознакою статі» від 20 листопада 2024 року [4] виключені приписи ч. ч. 1, 2, 3 ст. 110 СКУ, що стосувалися: по-перше, можливостей дружини, чоловіка пред'явити позов про розірвання шлюбу: а) упродовж вагітності дружини, якщо батьківство зачатої дитини визнане іншою особою; б) до досягнення дитиною одного року, якщо батьківство щодо неї визнане іншою особою або за рішенням суду відомості про чоловіка як батька дитини виключено із актового запису про народження дитини; по-друге, неможливості подання позову про розірвання шлюбу упродовж вагітності дружини та впродовж року після народження дитини, крім випадків, коли один із подружжя вчинив протиправну поведінку, яка містить ознаки кримінального правопорушення, щодо другого з подружжя або дитини. Як зазначено в літературі, «законодавцем зняті будь-які обмеження щодо права на пред'явлення позовом як чоловіком, так і жінкою, що відповідає принципу забезпечення гендерної рівності в сімейних правовідносинах» [17, с. 163].

Крім приписів СКУ, що канули в минуле, доцільно в порівняльно-правовому фокусі розглянути модернізовані норми згаданого «Святого письма сімейного життя». На підставі ЗУ від 22 грудня 2006 року: а) змінено механізм застосування до регулювання сімейних відносин Цивільного кодексу України (далі – ЦКУ) [18], оскільки первісною редакцією ст. 8 СКУ встановлювалося, що якщо *лише майнові відносини* між подружжям, батьками та дітьми, іншими членами сім'ї та родичами не врегульовані СКУ, вони регулюються відповідними нормами ЦКУ, якщо це не суперечить суті сімейних відносин; б) удосконалено механізм застосування аналогії закону, оскільки первісною редакцією було встановлено, що якщо певні сімейні відносини не врегульовані СКУ або домовленістю (договором) сторін, до них застосовуються норми СКУ, які регулюють подібні відносини (аналогія закону). Тоді як чинною редакцією ч. 1 ст. 10 СКУ встановлено, що якщо певні сімейні відносини не врегульовані СКУ, *іншими нормативно-правовими актами* або домовленістю (договором) сторін, до них застосовуються норми СКУ, які регулюють подібні відносини (аналогія закону); в) ст. 13 СКУ доповнено ч. 2, в якій фігурує таке правило: якщо в міжнародному договорі України, укладеному в установленому порядку, містяться інші правила, ніж ті, що встановлені відповідним актом сімейного законодавства, застосовуються правила відповідного міжнародного договору України; г) ст. 18 СКУ доповнено пунктами 7 і 8 (розширено систему способів захисту сімейних прав та інтересів), а відповідно до ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про адміністративну процедуру»» від 10 жовтня 2024 року [2] змінено приписи п. 3 ч. 2 ст. 2 ст. 18 СКУ (перейменовано способи захисту сімейних прав та інтересів).

Як зазначено в одній з публікацій, вразливою є назва ЗУ «Про внесення змін до Сімейного кодексу України щодо підвищення шлюбного віку» від 15 березня 2012 року [7], на підставі якого: а) законодавець відмовився від гендерно диферентного підходу щодо шлюбного віку, встановивши його для обох статей на рівні 18 років; б) змінено віковий ценз, що може дозволяти суду надавати право на шлюб особам, які не досягли шлюбного віку, але з поважних причин претендують на нього, не з 14 років, як це було встановлено первісною редакцією ч. 2 ст. 23 СКУ, а лише з 16 років [25, с. 313].

Ч. 4 ст. 19 СКУ викладено в редакції ЗУ «Про внесення зміни до статті 19 Сімейного кодексу України щодо забезпечення дотримання житлових прав ди-

тини» від 17 травня 2017 року [9]. Згідно з нею участь органу опіки та піклування, представленого належною юридичною особою є обов'язковою під час розгляду судом спорів щодо: участі одного з батьків у вихованні дитини; місця проживання дитини; виселення дитини; зняття дитини з реєстрації місця проживання; визнання дитини такою, що втратила право користування житловим приміщенням; позбавлення та поновлення батьківських прав; побачення з дитиною матері, батька, які позбавлені батьківських прав; відібрання дитини від особи, яка тримає її у себе не на підставі закону або рішення суду; управління батьками майном дитини; скасування усиновлення та визнання його недійсним. Тоді як первісною редакцією ч. 4 ст. 19 СКУ було лише встановлено, що під час розгляду судом спорів щодо участі одного з батьків у вихованні дитини, місця проживання дитини, позбавлення та поновлення батьківських прав, побачення з дитиною матері, батька, які позбавлені батьківських прав, відібрання дитини від особи, яка тримає її у себе не на підставі закону або рішення суду, управління батьками майном дитини, скасування усиновлення та визнання його недійсним обов'язковою є участь органу опіки та піклування.

На підставі ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення механізму запобігання та протидії домашньому насильству за ознакою статі» від 20 листопада 2024 року ст. 111 СКУ доповнено ч. 2: якщо один із подружжя вчинив домашнє насильство, незалежно від стану розгляду порушеного кримінального провадження, цивільної справи або справи про адміністративні правопорушення щодо домашнього насильства, заходи щодо примирення не вживаються.

Понад два десятиріччя діяли приписи ч. 4 ст. 75 СКУ (зокрема, один із подружжя вважався таким, що потребує матеріальної допомоги, якщо заробітна плата, пенсія, доходи від використання такого майна, інші доходи не забезпечили йому прожиткового мінімуму, встановленого законом), що визнані неконституційними (такими, що не відповідають Конституції України) відповідно до Рішення Конституційного Суду України від 29 жовтня 2024 року [13]. Інші приписи СКУ визнавалися конституційними [14] та витлумачені згаданим поважним органом судової влади [12].

Висновки і пропозиції. Норми сімейного ретроправа – це типові та атипові (спеціалізовані) правила сімейного права, які держава створила, санкціонувала або апріорі визнавала обов'язковими на певному етапі історичного розвитку.

Констатовано, що за час функціонування Сімейного кодексу України Конституційний Суд України витлумачив приписи ч. 1 ст. 61 згаданого нормативно-правового акта. Згаданий поважний орган судової влади визнав окремі приписи Сімейного кодексу України конституційними (ч. 2 ст. 211), а інші – антиконституційними (ч. 4 ст. 75).

У наступних розвідках перспективно: по-перше, презентувати бачення реалізації права на подання позову одним із подружжя після змін, внесених згідно із ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення механізму запобігання та протидії домашньому насильству за ознакою статі» від 20 листопада 2024 року; по-друге, розкрити проблеми та потенціал приписів ч. 2 ст. 111 СКУ в контексті сформованої правозастосовної практики; по-третє, візію модернізованих приписів ст. 118 СКУ «Поновлення шлюбу у разі з'явлення

особи, яка була оголошена померлою або визнана безвісно відсутньою» відповідно до ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про адміністративну процедуру»» від 10 жовтня 2024 року; по-четверте, для забезпечення в Україні якнайкращої сімейно-правової охорони прав дітей студіювати систематику правових форм улаштування сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування в усіх країнах Європейського Союзу й Організації економічного співробітництва та розвитку, Великій Британії та Сполучених Штатах Америки.

Список використаної літератури

1. Про виконавче провадження: Закон України від 02.06.2016 р. №1404-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#n824>
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про адміністративну процедуру»: Закон України від 10.10.2024 р. № 4017-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4017-20#n118>
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів у зв'язку із запровадженням патронату над дитиною: Закон України від 19.10.2016 р. № 1692-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1692-19#n6>
4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення механізму запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі: Закон України від 20.11.2024 р. № 4073-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4073-20#n2>
5. Про внесення змін до Закону України «Про виконавче провадження» та деяких інших законодавчих актів України щодо вдосконалення процедури примусового визнання рішень судів та інших органів (посадових осіб): Закон України від 04.11.2010 р. № 2677-VI (в редакції від 05.10.2016 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2677-17>
6. Про внесення змін до Сімейного кодексу України щодо обов'язку осіб, позбавлених батьківських прав, утримувати дитину: Закон України від 17.05.2016 р. № 1370-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1370-19#n2>
7. Про внесення змін до Сімейного кодексу України щодо підвищення шлюбного віку: Закон України від 15.03.2012 р. № 4525-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4525-1>
8. Про внесення змін до Сімейного та Цивільного кодексів України: Закон України від 22.12.2006 р. № 524-V. Відомості Верховної Ради України. 2007. № 10. Ст. 87.
9. Про внесення змін до статті 19 Сімейного кодексу України щодо забезпечення дотримання житлових прав дитини: Закон України від 17.05.2017 р. № 2038-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2038-19#n2>
10. Про державну реєстрацію актів цивільного стану: Закон України від 01.07.2010 р. № 2398-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2398-17>
11. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23.06.2005 р. № 2709-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text>
12. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням приватного підприємства «ІКІО» щодо офіційного тлумачення положення частини першої статті 61 Сімейного кодексу України від 19.09.2012 р. Справа № 1-8/2012 №17-рп/2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v017p710-12#Text>
13. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду про відповідність Конституції України (конституційність) частини четвертої статті 75 Сімейного кодексу України від 29.10.2024 р. № 1-п/2024. Справа № 1-1/2023(72/23). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va01p710-24#n2>
14. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремого положення частини другої статті 211 Сімейного кодексу України (справа про різницю у віці між усиновлювачем та дитиною) від 03.02.2009 р. № 3-рп/2009. Справа № 1-4/2009. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/>

show/ v003p710-09#Text

15. Ромовська З. В. Сімейний кодекс України є взірцем ушляхетнення законодавчого регулювання сімейних відносин. Сімейний кодекс України в системі Європейського сімейного законодавства: тези Міжнар. наук.-практ. конф. Вісник Академії адвокатури України. 2012. № 3 (25). С. 241-243.
16. Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002 р. № 2947-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
17. Сімейний кодекс України: наук.-практ. комент. / Станом на 01.01.2025 р. / за заг. ред. докт. юрид. наук, проф. Харитонova Є. О., докт. юрид. наук, проф. Сафончик О. І. Київ: Видавництво «Норми права», 2025. 432 с.
18. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
19. Чернега В. М. Актуальні проблеми цивільного права та процесу: Навчальний посібник / Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана. Київ: Видавництво Ліра-К, 2024. 254 с.
20. Чернега В. М. Вік усиновлювачів за законодавством дійсних і потенційних держав-членкинь ЄС, Королівства Норвегія та Швейцарської Конфедерації. Актуальні проблеми сімейного права: матер. І міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої пам'яті д-ра юрид. наук, проф., чл.-кор. НАПрН України Жилінкової Ірини Володимирівни (м. Харків, 12 квітня 2024 р.) / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, Каф. цив. права; НАПрН України, Від-ня цив.-прав. дисциплін; Гром. орг. «Цивілістична платформа». Харків: Право, 2024. С. 94-96.
21. Чернега В. М. Механізм правового регулювання сімейних відносин: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.03. Київ, Хмельницький, 2022. 478 с.
22. Чернега В. М. Механізм правового регулювання сімейних відносин: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.03. Хмельницький, 2022. 43 с.
23. Чернега В. М. Модернізація національного сімейного законодавства як запит нашого часу. Розвиток сімейного законодавства України в умовах оновлення (рекодифікації) цивільного законодавства України: збірник матеріалів Круглого столу (м. Київ, 4 червня 2024 р.). Одеса: Видавництво «Юридика», 2024. С. 49-52.
24. Чернега В. М. Морально-правові принципи в сімейному праві України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2015. 20 с.
25. Чернега В. М. Проблеми декореляції деяких назв статей Сімейного кодексу України зі змістом їхніх положень (запрошення до полілогу). Теоретико-прикладні проблеми правового регулювання в Україні: зб. матер. наук.-практ. конф. (м. Львів, 06 грудня 2019 р.). Львів: ЛьвДУВС, 2019. С. 311-313.
26. Чернега В. М. Проблеми та потенціал механізму правового регулювання сімейних відносин: монографія / Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана. Київ: Видавництво Ліра-К, 2022. 508 с.
27. Чернега В. М. Розвиток доктрини сімейного права та її вплив на законодавця і суб'єктів правозастосування. Часопис Київського університету права. 2020. № 4. С. 245-250.
28. Чернега В. М. Сімейне (національне, міжнародне, порівняльне) право: підручник / Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана. Київ: Видавництво Ліра-К, 2023. 370 с.

References

1. On Enforcement Proceedings: Law of Ukraine dated 02.06.2016 No. 1404-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19#n824> [in Ukrainian].
2. On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine in Connection with the Adoption of the Law of Ukraine «On Administrative Procedure»: Law of Ukraine dated 10.10.2024 No. 4017-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4017-20#n118> [in Ukrainian].
3. On Amendments to Certain Legislative Acts in Connection with the Introduction of Patronage over a Child: Law of Ukraine dated 19.10.2016 No. 1692-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1692-19#n6> [in Ukrainian].
4. On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine on Improving the Mechanism for Preventing and Combating Domestic Violence and Gender-Based Violence: Law of

- Ukraine dated 20.11.2024 No. 4073-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4073-20#n2> [in Ukrainian].
5. On Amendments to the Law of Ukraine “On Enforcement Proceedings” and Certain Other Legislative Acts of Ukraine on Improving the Procedure for Compulsory Recognition of Decisions of Courts and Other Bodies (Officials): Law of Ukraine dated 04.11.2010 No. 2677-VI (as amended on 05.10.2016). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2677-17> [in Ukrainian].
 6. On Amendments to the Family Code of Ukraine Regarding the Obligation of Persons Deprived of Parental Rights to Maintain a Child: Law of Ukraine dated 17.05.2016 No. 1370-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1370-19#n2> [in Ukrainian].
 7. On Amendments to the Family Code of Ukraine Regarding Raising the Marriage Age: Law of Ukraine dated 15.03.2012 No. 4525-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4525-1> [in Ukrainian].
 8. On Amendments to the Family and Civil Codes of Ukraine: Law of Ukraine dated 22.12.2006 No. 524-V. Bulletin the Verkhovna Rada of Ukraine. 2007. No. 10. Art. 87. [in Ukrainian].
 9. On Amendments to Article 19 of the Family Code of Ukraine on Ensuring Compliance with the Housing Rights of a Child: Law of Ukraine dated 17.05.2017 No. 2038-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2038-19#n2> [in Ukrainian].
 10. On State Registration of Civil Status Acts: Law of Ukraine dated 01.07.2010 No. 2398-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2398-17> [in Ukrainian].
 11. On Private International Law: Law of Ukraine dated 23.06.2005 No. 2709-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text> [in Ukrainian].
 12. Decision of the Constitutional Court of Ukraine in the case on the constitutional appeal of the private enterprise «IKIO» regarding the official interpretation of the provisions of part one of Article 61 of the Family Code of Ukraine dated 19.09.2012. Case No. 1-8/2012№17-пн/2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v017p710-12#Text> [in Ukrainian].
 13. Decision of the Constitutional Court of Ukraine in the case on the constitutional submission of the Supreme Court on the compliance with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of part four of Article 75 of the Family Code of Ukraine dated 29.10.2024 No. 1-p/2024. Case No. 1-1/2023(72/23). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va01p710-24#n2> [in Ukrainian].
 14. Decision of the Constitutional Court of Ukraine in the case on the constitutional submission of the Commissioner for Human Rights of the Verkhovna Rada of Ukraine on the compliance with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of a separate provision of part two of Article 211 of the Family Code of Ukraine (case on the age difference between the adoptive parent and the child) dated 03.02.2009 No. 3-пн/2009. Case No. 1-4/2009. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-09#Text> [in Ukrainian].
 15. Romovska Z. V. (2012). The Family Code of Ukraine is a Model of Ennobling the Legislative Regulation of Family Relations. The Family Code of Ukraine in the System of European Family Legislation: theses of the International Scientific and Practical Conference. Bulletin of the Academy of the Ukrainian Bar, № 3(25), p. 241-243 [in Ukrainian].
 16. Family Code of Ukraine: Law of Ukraine dated 10.01.2002 №2947-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> [in Ukrainian].
 17. Family Code of Ukraine: scientific-practical commentary (2025) / As of 01.01.2025 / under the general editorship of Doctor of Science of Law, Prof. Kharytonov E. O., of Doctor of Science of Law, Prof. Safonchuk O. I. Kyiv: Publishing House «Normy prava», 432 p. [in Ukrainian].
 18. Civil Code of Ukraine dated 16.01.2003 № 435-IV. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/435-15> [in Ukrainian].
 19. Cherneha V. M. (2024). Current Problems of Civil Law and Process: a textbook / Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman. Kyiv: Publishing House Lira-K, 254 p. [in Ukrainian].
 20. Cherneha V. M. (2024). Age of Adoptive Parents under the Legislation of Current and Potential EU Member States, the Kingdom of Norway and the Swiss Confederation. Current Problems of Family Law: materials of the 1st international scientific and practical conference dedicated to the memory of Doctor of Science of Law, Prof., Corresponding Member of the National Academy of Law of Ukraine Zhilinkova Iryna Volodymyrivna

- (Kharkiv, April 12, 2024) / Yaroslav Mudryi National Law University, Department of Civil Law; National Academy of Law of Ukraine, Department of Civil Law Disciplines; Civic Organization «Civillistic Platform». Kharkiv: Law, p. 94-96 [in Ukrainian].
21. Cherneha V. M. (2022). Mechanism of Legal Regulation of Family Relations: dis. ... Doctor of Science of Law: 12.00.03. Kyiv, Khmelnytskyi, 478 p. [in Ukrainian].
 22. Cherneha V. M. (2022). Mechanism of Legal Regulation of Family Relations: author's abstract dis. Doctor of Science of Law: 12.00.03. Khmelnytskyi, 43 p. [in Ukrainian].
 23. Cherneha V. M. (2024). Modernization of National Family Legislation as a Request of our Time. Development of Family Legislation of Ukraine in the Conditions of Updating (Recodification) of Civil Legislation of Ukraine: collection of materials of the Round Table (Kyiv, June 4, 2024). Odesa: Publishing House «Yurydika», p. 49-52 [in Ukrainian].
 24. Cherneha V. M. (2015). Moral and Legal Principles in Family Law of Ukraine: author's abstract dis. ... Candidate of Jurid. Sciences: 12.00.03. Kyiv, 20 p. [in Ukrainian].
 25. Cherneha V. M. (2019). Problems of Decorrelation of Some Article Titles of the Family Code of Ukraine with the Content of their Provisions (Invitation to a Polylogue). Theoretical and Applied Problems of Legal Regulation in Ukraine: collection of materials of the scientific-practical conference (Lviv, December 6, 2019). Lviv: Lviv State University of Internal Affairs, p. 311-313 [in Ukrainian].
 26. Cherneha V. M. (2022). Problems and Potential of the Mechanism of Legal Regulation of Family Relations: monograph / Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman. Kyiv: Lira-K Publishing House, 508 p. [in Ukrainian].
 27. Cherneha V. M. (2020). Development of the Doctrine of Family Law and its Impact on the Legislator and Law Enforcement Persons. Law Review of Kyiv University of Law, No. 4, p. 245-250. [in Ukrainian].
 28. Cherneha V. M. (2023). Family (National, International, Comparative) Law: textbook / Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman. Kyiv: Lira-K Publishing House, 370 p. [in Ukrainian].

Стаття надійшла 13.03.2025 р.

V. M. Cherneha, Doctor of Science of Law, Professor, Professor
Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman
the Department of Private Law
54/1 Beresteiskyy Av, Kyiv, 03057, Ukraine
e-mail: vitalii.cherneha@kneu.edu.ua
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-9118-6562>

UKRAINIAN FAMILY RETROLAW, PROBLEMS AND POTENTIAL OF NATIONAL FAMILY LEGISLATION OF OUR TIME

Summary

The article is devoted to Ukrainian Family Retrolaw, problems and potential of national family legislation of our time. The definition of the concept of Family Retrolaw rules is formulated: these are typical and atypical (specialized) provisions of Family Law that the state created, sanctioned or a priori recognized as mandatory at a certain stage of historical development. The provisions of national Family Retrolaw and Family Law are considered.

It is stated that during the functioning of the Family Code of Ukraine, the Constitutional Court of Ukraine interpreted the provisions of Part 1 of Article 61 of the aforementioned regulatory legal act. The aforementioned esteemed judicial authority recognized certain provisions of the Family Code of Ukraine as constitutional (Part 2 of Article 211), and others as unconstitutional (Part 4 of Article 75).

It was determined that the following investigations are promising: first, to present a vision of the implementation of the right to file a lawsuit by one of the spouses after the changes made in accordance with the Law of Ukraine “On Amendments to Certain Legislative Acts

of Ukraine Regarding Improving the Mechanism for Preventing and Counteracting Domestic Violence Based on Gender” dated November 20, 2024; second, to reveal the problems and potential of the provisions of Part 2 of Article 111 of the Family Code of Ukraine in the context of established law enforcement practice; third, the vision of the modernized provisions of Article 118 of the Family Code of Ukraine “Resumption of Marriage in the Event of the Appearance of a Person Who Was Declared Dead or Recognized as Missing” in accordance with the Law of Ukraine “On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine in Connection with the Adoption of the Law of Ukraine “On Administrative Procedure”” dated October 10, 2024; Fourthly, to ensure the best possible family and legal protection of children’s rights in Ukraine, study the systematic of legal forms of placement of orphans and children deprived of parental care in all countries of the European Union and the Organization for Economic Cooperation and Development, Great Britain, and the United States of America.

Keywords: Family Retrolaw Rules, Family Retrolaw, Family Law, family legislation, Family Code of Ukraine.